

KARADENİZ

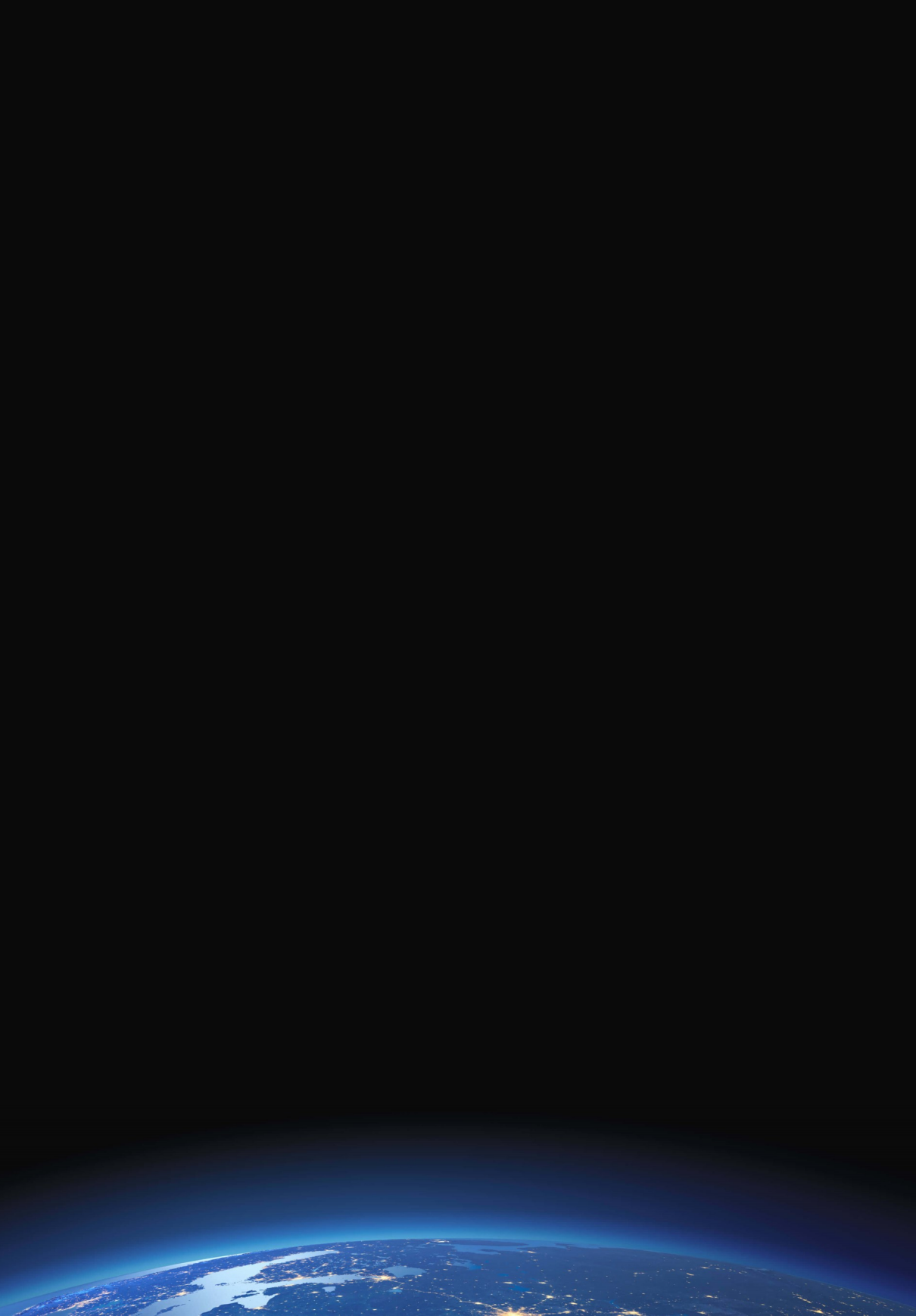
2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editör
ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editör
ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

KARADENİZ: 2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 1

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-35-3

© 2021 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Temmuz 2021, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yasaından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editör: Özgür Tüfekçi

İçindekiler

TAKDİM8

1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2020 Görünümü

Çok Yönlü Dış Politika Arayışında Türkiye: 2020 13

RUKİYE PATAN ve ÖZGÜR TÜFEKÇİ

Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan: 2020 51

HÜLYA KINIK

İç Sorunlar ve Çözüm Arayışları İçinde Bulgaristan:
2020 78

VAHİT GÜNTAY

Var Olma Mücadelesi İçinde Ermenistan: 2020 108

DİLEK KARADENİZ TOPAL

Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020 143

HASAN YILMAZ

Doğu ile Batı Arasında Yönünü Arayan Moldova:
2020 182

SELİM KURT

Pandemi ve Seçim Kıskaçında Romanya: 2020 208

EDA TUTAK

Bölgesel Mücadelenin Küresel Aktörü Rusya: 2020 243

YAŞAR SARI

Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020..... 290

ADNAN SEYAZ

Müzmin Sorunlar Sarmalında Yunanistan: 2020..... 320

ŞEYMA KALYONCU

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Trump Giderken Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz Politikası: 2020 354

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2020 385

PELİN ÇOLAK ve CEREN HAKYEMEZ

Geniş Karadeniz Havzası'nda Çin'in Yeniden Konumlanma Stratejisi: 2020..... 412

MÜGE YÜCE

Avrupa Birliği'nin Geniş Karadeniz Havzası'na Yönelik Politikaları: 2020 439

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve ÖZGÜR TÜFEKÇİ

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınırtaşan Sorunlar

Ukrayna ve Suriye Krizlerinin Kesişimi: Rusya ve Türkiye'nin Jeopolitik Mücadelesi 476

RAHMAN DAĞ

Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz Havzası'nda Göç ... 498

İSMAIL KÖSE

“Kanal İstanbul” Projesinin Montrö Boğazlar Rejimine
Olası Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme 523

BÜLENT ŞENER

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 551

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

Çevresel Sorunlar Bağlamında Karadeniz Havzasında
Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası İş Birlikleri..... 595

NİSA ERDEM

2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri 625

AHMET ATEŞ

Karadeniz ve Küreselleşme 650

BÜŞRA YILMAZ ve MURAT ÇEMREK

Geniş Karadeniz Bölgesi'nde Entegrasyon Hareketleri ve
Güç Mücadelesi: Jeoekonomik Bakış 678

BAYRAM GÜNGÖR

YAZARLAR 714

TAKDİM

Karadeniz: 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın hayatına başladığı bu ilk çalışmayla küresel ve bölgesel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olmayı amaçlamaktadır.

Kısa zamanda yoğun bir çalışma ve emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan elinizdeki eserin bilgi ağırlıklı olması hedeflenirken, yazarların yapmış olduğu analizler okuyucunun takdirine bırakılmıştır. Bu noktada birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümleri kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2020’de Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta yirmi bir makale yer almaktadır. Üç bölümünden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2020 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan ve Özgür Tüfekçi’nin Türkiye’nin pandemi koşulları altında 2020 yılında geirmış olduğu süreçleri ele aldığı “ok Yönlü Dış Politika Arayışında Türkiye: 2020” başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık “Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan: 2020”; Vahit

Güntay “İç Sorunlar ve Çözüm Arayışları İçinde Bulgaristan: 2020”; Dilek Karadeniz Topal “Var Olma Mücadelesi İçinde Ermenistan: 2020”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020”; Selim Kurt “Doğu ile Batı Arasında Yönünü Arayan Moldova: 2020”; Eda Tutak “Pandemi ve Seçim Kıskaçında Romanya: 2020”; Yaşar Sarı “Bölgesel Mücadelenin Küresel Aktörü Rusya: 2020”; Adnan Seyaz “Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020”; Şeyma Kalyoncu “Müzmin Sorunlar Sarmalında Yunanistan: 2020” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Trump Giderken: Amerika Birleşik Devletleri’nin Karadeniz Politikası, 2020”; Pelin Çolak ve Ceren Hakyemez’in “NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2020”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Çin’in Yeniden Konumlanma Stratejisi: 2020”; ve Fevzi Kırbaşoğlu ve Özgür Tüfekçi’nin “Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası’na Yönelik Politikaları: 2020” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Rahman Dağ “Ukrayna ve Suriye Krizlerinin Kesişimi: Rusya ve Türkiye’nin Jeopolitik Mücadelesi”; İsmail Köse “Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz Havzası’nda Göç”; Bülent Şener “‘Kanal İstanbul’ Projesinin Montrö Boğazlar Rejimine Olası Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Nisa Erdem “Çevresel Sorunlar Bağlamında Karadeniz Havzasında Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası İş Birlikleri”; Ahmet Ateş “2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri”; Büşra Yılmaz ve Murat Çemrek “Karadeniz ve Küreselleşme”; Bayram Güngör “Geniş Karadeniz Bölgesi’nde Entegrasyon Hareketleri ve Güç Mücadelesi: Jeoekonomik Bakış” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

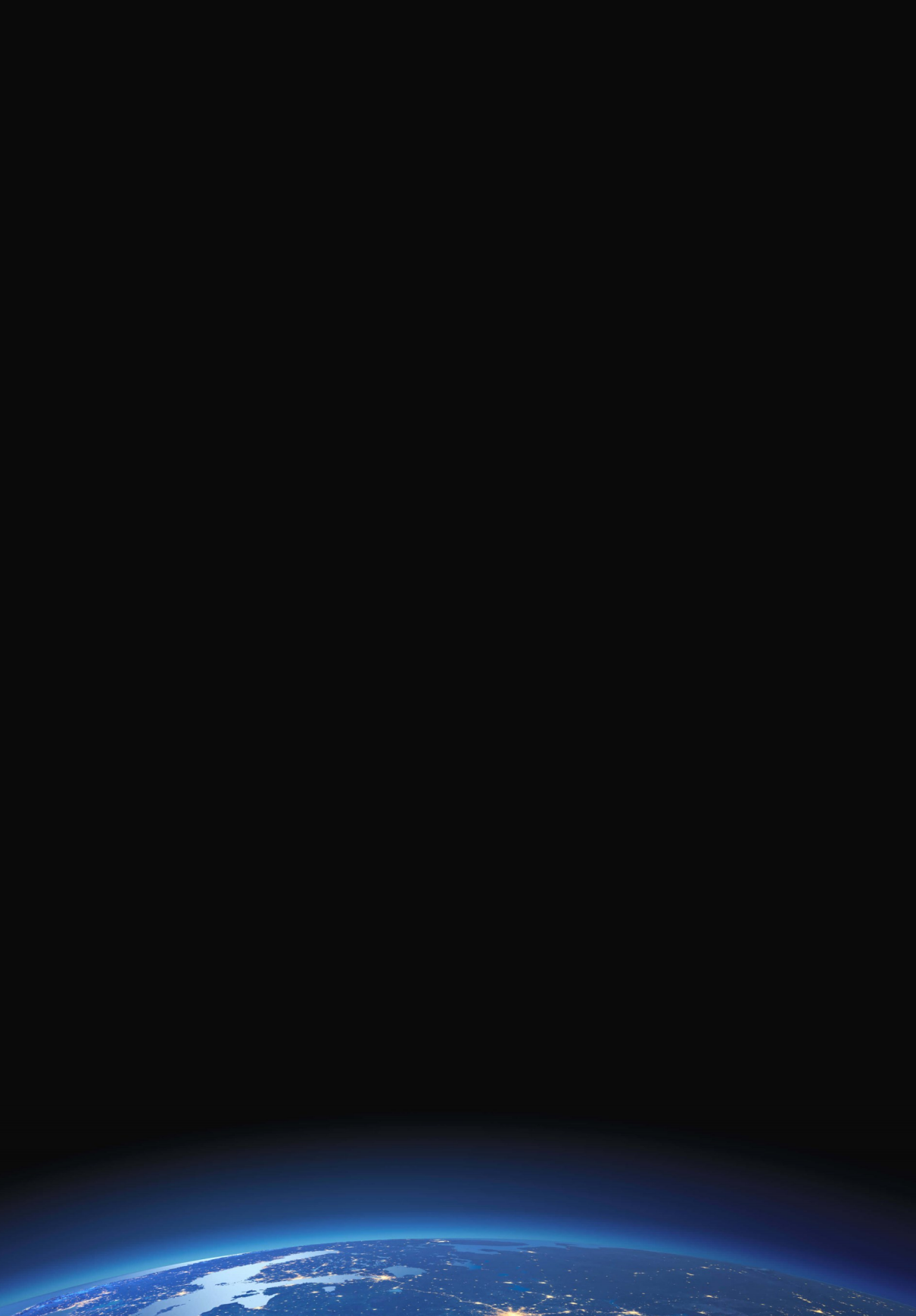
Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederim.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü
Trabzon - Nisan 2021

Bölge Ülkelerinin
2020 Görünümü

1. BÖLÜM

DOĞU İLE BATI ARASINDA YÖNÜNÜ ARAYAN MOLDOVA:

2020

Selim Kurt

[Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Giriş

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasını takiben bağımsızlığını kazanan Moldova Cumhuriyeti büyük ölçüde tarihten getirdiği problemlerinin bir yansıması olarak karşı karşıya kaldığı toplumsal ve siyasal bölünme nedeniyle bir türlü istikrara kavuşamasa da, bulunduğu coğrafi konum dolayısıyla jeopolitik açıdan son derece önemli bir ülkedir. Doğu ile batı arasında bir geçiş güzergahı olan ve SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya Federasyonu (RF) ile Avrupa Birliği (AB) arasında bir tampon bölge haline gelen Moldova bu ortada kalma durumunu iç siyasetine de taşıyarak, bağımsızlığından itibaren RF ile AB arasında savrulmuştur. Bu savrulma Dinyester Nehri'nin doğusunda yer alan Transdinyester bölgesindeki ayrılıkçılık hareketleri dolayısıyla daha da şiddetlenmiş ve adeta ülkenin bir gerçekliği haline gelmiştir.

Bu çerçevede 2016 yılındaki seçimleri batı taraftarı Maia Sandu'ya karşı kazanan Rus taraftarı Igor Dodon, cumhurbaşkanlığı süresince attığı adımlarla RF taraftarı politikalar hayata geçirerek ülkenin yönünü doğuya çevirmeye çalışmıştır. Bu noktada 2020 yılının Kasım ayında gerçekleştirilen ve 2016 yılının rövanşı mahiyetindeki seçimlerde yeniden karşı karşıya gelen Dodon ile Sandu ikilisinden batı taraftarı Sandu'nun seçimleri kazanması

ülkenin takip edeceği politikaların içeriği hususunda bizlere bilgi vermesi açısından son derece önem arz etmektedir.

Ayrıca seçim sonuçlarıyla bağlantılı bir diğer husus ise ülkenin en önemli problemi olan Transdinyester sorunudur. Özellikle bölgede yer alan ve sonradan adı Rus Kuvvetleri Operasyonel Grubu olarak değiştirilen RF'ye bağlı 14. Ordu'nun varlığı sorunun çözümü açısından önem arz etmektedir. Tarihsel süreçte söz konusu birliğin bölgeden çekilmesine ilişkin çeşitli kararlar alınsa da bunlardan hiçbirinin uygulanmadığı görülmektedir. Batı taraftarı duruşuyla bilinen Sandu'nun seçilmesi sonrasında bu konuda politika değişikliğine gidilmesi ve söz konusu birliğin bölgeden çekilmesi için girişimlerde bulunması muhtemeldir.

Ayrıca Aralık ayında Çin Halk Cumhuriyeti'nde (ÇHC) tespit edilen ve takiben tüm dünyaya yayılan Covid-19 virüsünün Avrupa'nın en fakir ülkesi olarak kabul edilen Moldova Cumhuriyeti'nin ekonomik ve toplumsal yapısına tesir ederek ülkenin iç ve dış siyasetini dönüştürmesi de kaçınılmaz görünmektedir.

Bu çalışma 2020 yılında Moldova Cumhuriyeti'nin genel görünümüne ışık tutma amacı taşımaktadır. Bu amaçla bahsi geçen yılda ülkedeki iç ve dış politik gelişmelerin yanı sıra ekonomik durum ele alınmıştır.

İç Politika

2020 yılında da ülkedeki en önemli iç politik gündemin, ikiye bölünmüş siyasal yelpaze olduğu söylenebilir. 2016 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Rus yanlısı Igor Dodon'un iktidara geldiği ilk andan itibaren ülkede Rusya'nın etkinliğini artıracak ve batının etkisini azaltacak politikalar takip ettiği görülmektedir. Dodon'un ülkenin dilinin komşu Romanya'nın resmi dili olan Romence olarak anılmasına gösterdiği tepki bu durumun bir yansıması olarak

değerlendirilebilir. 31 Ocak Cuma günü Romanya devleti tarafından fonlanan Romanya Akademisi'nin bir bildiri yayınlarak Moldovaca'nın Romence'nin bir diyalekti olduğu yönündeki açıklaması ülkedeki RF taraftarı iktidarı kızdırmıştır. Romanya Akademisi, Moldovaca'ya sadece Romence denmesi gerektiğini savunarak, "Avusturyalıların konuştukları dile Almanca dendiğini veya Belçikalı Valonların Fransızca konuştuğunu ve bu dile farklı isim vermediklerini" bu duruma birer örnek olarak göstermiştir. Yayımlanan bildiride şu ifadeler kullanılmıştır: "Moldova diline Romence'den ayrı bir dil muamelesi yapmak kültürel ve kimliksel gerçekleri çarpıtmaktır. Uluslararası toplumun kabul etmeyeceği ideolojik bir manipülasyondur." Akademinin açıklamasının Moldova devlet başkanı Igor Dodon'un Strazburg'daki Avrupa Konseyi'nde Moldovaca hakkında söylediği sözler üzerine gelmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Her iki ülkedeki hükümetlerin politikaları nedeniyle komşuluk ilişkileri sıkıntılı bir dönem geçirmiş ve 2016 yılında göreve gelen RF yanlısı Dodon, Romanya'da 2019 yılında iktidara gelen ve Brüksel ile Bükreş ilişkilerini geliştirmek isteyen Ludovic Orban'ı hedef alan açıklamalarda bulunmuştur (Aktan, 2020).

Moldova Cumhuriyeti'ndeki iç çekişmenin bir diğer yansıması ise Anayasa Mahkemesi'nin, 8 Mayıs 2020 tarihinde, RF'den 200 milyon avro kredi alınmasını içeren anlaşmanın anayasaya aykırı olduğuna hükmetmesi kararıdır. Anayasa Mahkemesi basın merkezinden yapılan yazılı açıklamada: "RF'den 200 milyon avro kredi alınmasıyla ilgili anlaşma anayasaya uygun değildir. Bu karar kesindir ve temyiz edilmesi mümkün değildir. Karar, kabul edildiği tarihte yürürlüğe girer." ifadeleri yer almıştır. Cumhurbaşkanı İgor Dodon, Anayasa Mahkemesi'nin kararına tepki göstererek, "Bu, yardım bekleyen milyonlarca vatandaş için bir darbedir." ifadesini kullanmıştır. Kararın siyasi olduğunu belirten RF taraftarı devlet başkanı Dodon, "Mahkeme üyeleri, vatandaşların değil

siyasi partilerin çıkarlarını destekliyor.” değerlendirmesinde bulunmuştur. Moldova Parlamentosu, RF’den kredi alınmasıyla ilgili anlaşmayı 23 Nisan’da onaylamış, ancak Anayasa Mahkemesi anlaşmaya ilişkin yasanın yürürlüğünü durdurmuştur. Diğer taraftan RF Dışişleri Bakanlığı’ndan 30 Nisan’da yapılan yazılı açıklamada, “Kişinev’de bazı siyasi güçlerin Moldova’ya 200 milyon Euro’luk kredinin verilmesine yönelik tepkisi şaşkıncıdır.” ifadelerine yer verildiği de görülmektedir (Habertürk, 2020).

Moldova, 2020 yılında, Rus yanlısı Sosyalist Parti ile batı yanlısı sağ blok “ACUM DA şı PAS”ın koalisyon hükümeti kurması sonrası anayasanın farklı yorumlanması nedeniyle tarihinin en ağır krizlerinden biriyle karşı karşıya kalmıştır. Ülkede hem parlamento çoğunluğunun bir araya gelerek kurduğu koalisyon, hem de yönetimi yeni iktidara devretmeye yanaşmayan bir önceki hükümet olmak üzere iki ayrı hükümet ortaya çıkmıştır. Krizin başlamasında Anayasa Mahkemesi’nin aldığı bir kararın etkili olduğu gözlemlenmektedir. 7 Haziran’daki seçimlerin üzerinden 3 ay geçtiğini varsayan mahkemenin, artık hükümet kurulamadığı için Dodon’un parlamentoyu feshetmesi yönünde karar alması talebi karşılıksız kalmıştır. 8 Haziran’da Sosyalist Parti ile sağ blok “ACUM DA şı PAS”ın anlaşarak parlamentoda koalisyon hükümeti kurmasına ve bu hükümetin Dodon huzurunda yemin ederek göreve başlamasına Anayasa Mahkemesi karşı çıkmış ve yeni hükümeti tanımamıştır. Bunun üzerine anayasa gereği mahkeme, Cumhurbaşkanı Dodon’un yetkilerini alarak bir önceki hükümetin Başbakanı Demokrat Partili Pavel Filip’e vermiştir. Filip de cumhurbaşkanı yetkisi ile parlamentoyu fesheden ve 6 Eylül’de erken milletvekili seçimi yapılmasını öngören bir kararı imzalamıştır. Ancak cumhurbaşkanı sıfatıyla Dodon, bu kararı anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal eden yeni bir karar almıştır. Tartışmanın ana konusunu, seçimlerin sonuçlarının açıklanmasından sonra 3 ay içinde hükümetin kurulamaması halinde cumhurbaşkanının erken

seçim kararı olarak parlamentoyu feshetmesi gerekliliği oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi ve Demokrat Partililer “3 ay içinde” ifadesini 90 gün olarak yorumlayarak, sürenin 7 Haziran’da bittiğini savunurken, Dodon ve parlamento ise takvim hesabı tezinden yola çıkarak bu 3 aylık sürenin 92 gün olduğunu ve dolayısıyla da parlamentonun feshedilmesi için son tarihin 9 Haziran olduğunu öne sürmüşlerdir. Cumhurbaşkanı Dodon ve parlamentoda çoğunluğu teşkil eden milletvekilleri ileriki günlerde krizin kendi istekleri doğrultusunda çözümlenmemesi halinde halkı sokağa çağırmayı ve parlamentoda Anayasa Mahkemesi’nin yetkileri ile üyelerinin atamalarına yönelik yasal değişiklik yapmayı planladıklarını ifade etmişlerdir. Anayasa Mahkemesi’nden yana olanlar ise Dodon’un istifasını ve bir an önce erken seçimlere gidilmesini talep etmişlerdir (Cura ve Chirciu, 2020a).

Ancak bu krizde kazanan tarafın Dodon ile destekçisi parlamento olduğu görülmektedir. Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı İgor Dodon’un yetkisini eski Başbakan Pavel Filip’e devreden ve parlamentonun çoğunluğu tarafından kurulan hükümeti gayri meşru sayan kararlarını iptal ettiğini duyurmuştur. Mahkemenin olağanüstü toplantısının ardından yapılan açıklamada, mahkemenin 7-9 Haziran tarihlerinde aldığı kararların iptal edildiği bildirilmiştir. Böylece mahkemenin ülkede siyasi krize neden olan Cumhurbaşkanı İgor Dodon’un yetkisini eski Başbakan Pavel Filip’e devreden ve yeni kurulan koalisyon hükümetini gayri meşru sayan kararları ortadan kaldırmıştır. Demokrat Parti Başkan Yardımcısı Vladimir Çebotar yaptığı açıklamada, Demokrat Partili Pavel Filip hükümetinin istifa ettiğini duyurarak, muhalefet partisi olarak siyasete devam edeceklerini bildirmiştir. Bu kararın ülkedeki siyasi krizden tek çıkış olduğunu söyleyen Çebotar, erken milletvekili seçimi konusunda ise ısrarcı olduklarını da dile getirmiştir (Yeniçağ, 2020).

Ülkedeki siyasi çekişmenin bir diğer yansıması olarak AB yanlısı Hareket ve Dayanışma Partisi (PAS) ile Onur ve Hakikat Platformu Partisi (PPDA) 20 Temmuz'da Sosyalist hükümeti düşürmek amacıyla gensoru önergesi vermiş, ancak "sosyo-ekonomik krizin kötü yönetimine, hükümetin medyaya karşı tutumuna, yürütmenin dış politika eylemlerine ve yargıya müdahale girişimlerine" atıfta bulunan önerge 101 milletvekilinin sadece 46'sı tarafından desteklendiği için başarısız olmuş ve Başbakan Ion Chicu hükümeti görevde kalmıştır (IntelliNews, 2020).

Takiben 2020 yılı içinde ülkedeki en önemli iç politik gelişmenin Kasım ayındaki cumhurbaşkanlığı seçimleri olduğu söylenebilir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri, 2016 yılında da olduğu gibi, Maia Sansu ile Igor Dodon arasında geçmiştir. Seçim sonrasında renkli devrim senaryolarının devreye sokulması ihtimalinden de bahsedilen ülkede, seçimleri Dodon'un kazanması halinde batı yanlılarının, Sandu'nun kazanması halinde ise RF yanlılarının sokaklara çıkarak protesto eylemleri başlatabileceği ifade edilmiştir. Ülkede 2016'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimini ikinci turda yüzde 48 oy alan Sandu'ya karşı yüzde 52 oyla kazanan Dodon, RF yanlısı tutumu ile bilinmektedir. Seçim programında anayasada değişiklik yapılarak cumhurbaşkanlığı yetkilerinin genişletilmesini savunan Dodon, Moldova'nın Romanya ile birleşmesi düşüncesine de karşı çıkmaktadır. Bu seçimlerde Dodon'dan rövanşı almaya çalışan batı yanlısı Sandu ise, ülkenin AB'ye entegrasyon sürecini desteklemektedir. RF'nin Moldova üzerindeki etkisinin azaltılmasından yana olan Sandu, Rus propagandası ve Rusçaya karşı tavir sergileyerek, ülkede sadece Moldovaca'nın kullanılması gerektiğini savunmaktadır (Chirciu ve Cura, 2020).

15 Kasım'da gerçekleştirilen seçimleri batı yanlısı PAS lideri eski Başbakan Maia Sandu ikinci turda kazanarak ülkenin yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. Moldova'da mevcut Cumhurbaşkanı İgor Dodon'un görev süresinin sona ermesi

nedeniyle 1 Kasım'da seçime gidilmiş ve seçimin ilk turuna katılım oranı yüzde 42,76 olmuştur. Moldova Merkez Seçim Komisyonu'nun verilerine göre, ilk turda PAS lideri Maia Sandu yüzde 36,16 oy alarak birinci, seçimlere "bağımsız aday" olarak katılan mevcut Cumhurbaşkanı İgor Dodon ise yüzde 32,61 oyla ikinci olmuştur. Adaylardan hiçbirinin yüzde 50'nin üzerinde oy alamaması nedeniyle seçimler ikinci tura kalmıştır (Euronews, 2020b). Resmi seçim sonuçlarına göre ikinci turda Maia Sandu yüzde 57,8 oy (943.006) alarak seçimi resmen kazanırken, rakibi İgor Dodon yüzde 42'de (690.615) kalmıştır (Chirciu, 2020. ve Tüysüzoğlu, 2020). Sandu'nun zaferini Dodon karşıtı aktif seçim kampanyasına ve yurtdışındaki Moldovalı göçmenleri iyi bir şekilde konsolide etmesine borçlu olduğu iddia edilmektedir. Sandu dönemin başbakanı Filat'ın eğitim bakanlığı teklifi üzerine 2012'de Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) ayrılarak ülkesine dönmüştür. Bakanlığı döneminde sert reform politikalarıyla ön plana çıkmıştır. Ayrıca onun döneminde Rusça okullarda zorunlu ders olmaktan çıkartılarak seçmeli yapılmıştır. 2015'teki yolsuzluk skandalı nedeniyle bakanlığı sona ermiş ve ardından kendi siyasi partisini kurmuştur. 2016 devlet başkanlığı seçimlerini Dodon'a karşı kaybetmiş ve ardından da 2019 parlamento seçimlerinde Nestase ile Acum ittifakını kurmuştur. İktidarı ve ülkenin kontrolünü elinde bulunduran dönemin başbakanı Plahotnyuk'a karşı Dodon ile işbirliği yapmıştır. AB, RF ve ABD'nin desteği sonucunda yeni yönetim kabul görmüş ve Sandu, Haziran 2019'da Başbakan olmuştur. Programında yolsuzlukla mücadele edeceğini, AB ile entegrasyonu devam ettireceğini ve RF'yle yapıcı ilişkiler yürüteceğini ilan etmiştir. Ancak Sandu 5 ay sonra başbakanlığı bırakmak zorunda kalmıştır. 2020 devlet başkanlığı seçimlerine aday olan Sandu hem eski ittifak ortağı olan Nestase hem de solcular tarafından popülizm ve Soros'la işbirliği yaptığı gibi gerekçelerle yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Destekçileri Sandu'nun seçilmesi durumunda samimi olarak ülkede her şeyin düzeleceğine inanmaktadırlar. Fakat unutulmaması gereken en önemli

nokta, Moldova'nın parlamenter bir cumhuriyet olduğudur. Bu sistemde devlet başkanı neredeyse tüm kararlarını yürürlüğe koymak için parlamentoyla mutabakat sağlamak zorundadır. Parlamentoda Sandu'nun çoğunluğu elde edememesi ise ülkede devlet başkanı ile yasama arasında bir siyasi krizin başlamasına neden olacağı tahmin edilmektedir (Tass, 2020b).

Sandu'nun 24 Aralık'ta göreve resmen başlamasından önce sürpriz bir gelişme yaşanmış ve Başbakan Ion Chicu, görevinden istifa etme kararı aldığını açıklamıştır. Başbakan Chicu, basın toplantısında yaptığı açıklamada, "Ülke yönetimiyle erken parlamento seçimlerinin yapılması için gereken adımları istişare ettim. Bu, ülkedeki önemli sorunların çözümü için gerekli." demiş ve istifa ettiğini beyan etmiştir (Sözcü, 2020). Hükümetin istifa sonucunda gerçekleşecek olan parlamento seçiminin sonucunun ülkenin dış politikada takip edeceği çizgiyi tayin etmesi de beklenmektedir. Maia Sandu cumhurbaşkanlığı seçimlerinde elde ettiği başarıyı perçinleyip parlamento üzerindeki kontrolü de ele geçirmeyi başarırorsa, Kişinev'in batı ile yakınlaşmaya gitmesi muhtemeldir. Başkanlık seçimini kaybeden Igor Dodon ve Sosyalist Parti'nin seçimi kazanması halinde ise Moskova'nın, ülke üzerindeki etkisini koruması öngörülmektedir (Kommersant, 2020).

RF taraftarı parlamento ile batı taraftarı cumhurbaşkanı arasındaki sürtüşme ise kısa sürede su yüzüne çıkmıştır. Sandu, Kasım ayındaki seçimleri kazanarak cumhurbaşkanlığına seçilse de parlamento halen RF'yi destekleyen Sosyalist Parti'nin kontrolündedir ve sosyalistler Sandu'nun batı taraftarı gündemini uygulamaya geçirmesini engellemek için çeşitli adımlar atmıştır. Bu çerçevede Sosyalist Parti, cumhurbaşkanının bazı yetkilerini sınırlandıran ve Rus diline resmi statü veren yasaları onaylamış ve bu duruma tepki gösteren Sandu halkı protesto eylemleri düzenlemeye çağırmıştır. Sandu, "Bugün (3 Aralık) olanlar Anayasaya, yasalara ve vatandaşlarına saygı duymayan bir grup suçlunun mecliste toplandığının bir başka kanıtıdır. Halka karşı çıkan

parlamento feshedilmelidir. Pazar günü, halkın ne düşündüğünü söylemek için hepimiz Büyük Ulusal Toplantı Meydanı'na çıkıyoruz.” diyerek, vatandaşları 6 Aralık Pazar günü protesto eylemi düzenlemeye davet etmiştir. Sosyalist Parti ile Şor Partisi'nin sadece birkaç dakika içinde devlet bütçesi dahil önemli yasa tasarılarını kabul ettiğini kaydeden Sandu, “İgor Dodon ve Sosyalistler son seçimden ders çıkarmadılar.” demiştir. Sandu, kabul edilen yasaların iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuracağını da sözlerine eklerken, Onur ve Hakikat Platformu Partisi de Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak, usulüne uygun şekilde yapılmadığı için oylama sonuçlarının iptalini isteyeceğini açıklamıştır. Parlamento'nun 3 Aralık tarihindeki oturumu sırasında Sosyalist Parti, Şor Partisi ve Pentru Moldova, muhalefetin karşı çıktığı birkaç yasa tasarısını onaylamıştır. Kabul edilen yasa tasarılarından biri yeni Cumhurbaşkanı Sandu'nun yetkilerinin kısıtlanmasını öngörürken, bir diğeri de Sandu'nun ülkenin istihbarat servisi üzerindeki kontrolünü ortadan kaldırmaktadır. Sosyalistler, Moldova parlamenter bir cumhuriyet olduğu için istihbarat servisinin kontrolünün parlamentoya verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ancak geçen yılın Haziran ayında Sosyalistler, Bilgi ve Güvenlik Servisi'nin (SIS) kontrolünü parlamentodan eski parti lideri İgor Dodon'a devretmeye yönelik bir karara imza atmaktan da geri durmamışlardı. Parlamento ayrıca, Rus diline milletler arası iletişim dili statüsü veren bir yasa tasarısını da kabul etmiştir. Bu durum resmi olarak, memurların Rus dilinde bilgi vermeleri ve vatandaşların taleplerine Rusça cevap vermeleri gerektiği anlamı taşımaktadır. Bunun yanı sıra yasa tasarısı Rus televizyon kanallarına da yayın izni vermektedir ki, söz konusu kanallar 2018 yılında yasaklanmıştır (QHA, 2020).

Sandu'nun protesto çağrısı üzerine binlerce protestocu, hükümetin istifası ve erken parlamento seçimleri talepleriyle 6 Aralık Pazar günü Moldova'nın başkenti Kişinev'de yürüyüş yapmışlardır. Sandu ve destekçileri, parlamento tarafından

kabul edilen yasanın amacının Sandu göreve başlamadan önce cumhurbaşkanlığını zayıflatmak ve Dodon'un destekçilerinin sayıca muhalefeti geride bıraktığı parlamentoyu güçlendirmek olduğunu iddia etmişlerdir. Gösterinin organizatörlerine göre 6 Aralık Pazar günü parlamento binası önünde 50 binden fazla protestocu toplanmıştır. Protesto sırasında göstericiler “Kahrolsun Dodon!” ve “Teslim olmayacağız!” şeklinde sloganlar atmışlardır (Euractive, 2020).

3 Aralık tarihinde parlamentoda alınan karara ilişkin olarak Sandu taraftarlarının yasal olarak da harekete geçtiği gözlemlenmiştir. Romanya'yla birleşmeyi savunan Ulusal Birlik Partisi milletvekili Oktavian Tsiku, Rusça'ya yeniden milletlerarası iletişim dili statüsünü kazandıran kanunun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. Ancak bu başvuru 22 Aralık tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiş ve mahkeme bu kararın nihai olduğunu ve temyiz edilemeyeceğini ilan etmiştir. Yeni dil kanunu kamu görevlilerine talep edilmesi durumunda vatandaşlara, yazılı da olmak üzere, Rusça cevap verme zorunluluğu getirmişti. Ayrıca vatandaşların devlet dili ve Rus dilinde eğitim görme haklarını da güvence altına almıştır (Tass, 2020a).

Moldova'nın yeni Cumhurbaşkanı Maia Sandu, 24 Aralık 2020 tarihinde yemin ederek görevine başlamıştır. Başkent Kişinev'deki Cumhuriyet Sarayı'nda düzenlenen yemin törenine, Parlamento Başkanı Zinaida Greçaniy, Anayasa Mahkemesi Başkanı Domnica Manole'nin yanı sıra eski Cumhurbaşkanı Mircea Snegur, ülkedeki siyasi parti ve diplomatik misyon temsilcileri ile çok sayıda davetli katılmıştır. Sandu, törende anayasaya el basarak yemin etmiştir. Cumhurbaşkanı Sandu, burada yaptığı konuşmada, görevi sırasında AB'ye entegrasyon süreci ilkelerini benimseyeceğini belirterek, “Ülkenin çıkarlarına saygı duyacağımı garanti ediyorum. İç siyasetin devamı olacak dış siyasette duvarların yerine köprüler inşa edeceğim.” demiştir. Erken parlamento seçimine gidilmesi gerektiğini yineleyen Sandu, “Bu, yasama

organının temizlenmesi ve çıkmaz bir yoldan dönülmesinin tek yoludur.” değerlendirmesinde bulunmuştur. Ülkeyi yolsuzluktan kurtaracağını bildiren Sandu, konuşmasını takiben Cumhurbaşkanlığı binasına giderek görevi eski Cumhurbaşkanı İgor Dodon’dan teslim almıştır (TRT Avaz, 2020).

Son olarak Sandu 31 Aralık 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı’nın resmi web sayfasında kamuoyuna yaptığı açıklamada Aureliu Ciocoi’nin Başbakan olarak atanmasına ilişkin kararnameyi imzaladığını duyurmuştur. Sandu, istifa eden Başbakan Ion Chicu’nun yeni kabinenin atanmasına kadar Başbakanlık görevini yürütmeyi reddetmesi dolayısıyla Cumhurbaşkanı’nın Anayasa gereğince Başbakanı mevcut Bakanlar arasından atanması zorunluluğu bulunduğuna dikkat çekerek, bu nedenle Dışişleri ve Avrupa Entegrasyon Bakanlığı görevlerini yürütmekte olan Aureliu Ciocoi’nin Başbakan olarak atanmasına ilişkin kararnameyi imzaladığını duyurmuştur (Moldpres, 2020).

Özerk Cumhuriyetler: Transdinyester ve Gagavuzya

Moldova’nın karşı karşıya olduğu en önemli siyasal problem olan Transdinyester hususunda 2016 yılında, Moldova hükümeti ile Transdinyester liderliğinin, bir dizi pratik konuya ve güven artırıcı önlemlere odaklanan “esaslı, sonuç odaklı bir diyaloga girmeyi” taahhüt etmeleri sonucunda taraflar, ulaşım, eğitim, tarım ve sivil istatistiklerin kaydedilmesiyle ilgili birçok soruna çözüm sağlamıştır. Ancak 2020 yılında, Covid-19 salgınıyla ilgili kısıtlamalar, taraflar arasındaki diyalogu yavaşlatsa da, Temmuz 2020’de iki taraf da ulaşım, telekomünikasyon ve finansal bağlantı gibi konularda müzakerelere başlamayı kabul etmişlerdir (Congressional Research Service, 2020).

Eski başbakan ve iktidar ortağı Demokrat Parti lideri Pavel Filip 9 Temmuz günü bir televizyona verdiği demeçte, partisinin

hala Rus askerlerinin 1992 yılından bu yana buldukları ayrılıkçı Transdinyester bölgesinden çekilmesini istediğini söylemiştir. Filip konuya ilişkin olarak, “Moldova’nın, Moskova’nın çekilme taahhüdünde bulunduğu 1999 İstanbul Deklarasyonu bağlamında, Rus askerlerinin geri çekilmesi çağrısında ısrar etmesi gerekiyor.” ifadesini kullanmıştır. Filip bu çağrıyı RF’nin Moldova Büyükelçisi Oleg Vasnetsov’un Rus barış gücünün SSCB’nin çökmesinden sonra Dinyester Nehri’ndeki kardeş katliamını durdurmaya yardım ettiğini söyleyerek bölgedeki Rus birliklerinin varlığını savunmasının ardından yapmıştır. Rus diplomat, “Objektif nedenlerle barışı koruma operasyonlarına yardım eden ve Transdinyester’deki eski mühimmat stoklarını koruyan yaklaşık 1.500 Rus askeri sihirle geri alınamaz.” şeklinde beyanatta bulunmuştur. Ayrıca Vasnetsov, RF’yi, yerel vatandaşların arzusu hilafına Moldova’dan çıkarma girişimlerinin başarı şansı olmadığını ve Moldova’daki 200.000’den fazla Rus vatandaşının Moskova tarafından hiçbir koşulda terk edilmeyeceğini söylemiştir (Necsutu, 2020).

Diğer taraftan 15 Kasım’daki cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Maia Sandu da, 30 Kasım’da yaptığı bir açıklamada Rus askerlerinin Ukrayna sınırında yer alan ayrılıkçı Transdinyester bölgesinden çekilmesi çağrısında bulunmuştur. Moldova’nın müstakbel devlet başkanı olarak yaptığı ilk basın toplantısında Sandu, Rus kuvvetlerinin Transdinyester’de bulunma iznine sahip olmadığını söylemiştir. Kremlin, Sandu’nun bu çağrısını bölgedeki istikrarı bozabileceği gerekçesiyle geri çevirmiştir. Sandu, Moldova topraklarında yer alan Transdinyester Rus Kuvvetleri Operasyonel Grubu’nun Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bünyesindeki sivil gözlemcilerle değiştirilmesi gerektiğini söylemiştir. İlaveten başkent Kişinev’de gazetecilere verdiği bir demeçte de, “Yabancı askerlerin topraklarında kalmasını istemeyen bağımsız bir ülkeyiz.” açıklamasında bulunmuştur (BBC, 2020).

Diğer taraftan Moldova'ya bağlı bir diğer özerk cumhuriyet olan Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi'nin, ülkenin Transdinyester dolayısıyla yaşadığı ayrılıkçılık probleminin aksine, Moldova'nın toprak bütünlüğü içerisinde kendi varlığını korumaya yönelik bir politika güttüğü söylenebilir. Bu çerçevede özerk cumhuriyetin başkanı İrina Vlah, "27 Nisan Gagavuz Ana Dili Günü" dolayısıyla görüntülü bir mesaj paylaşarak, mesajında Gagavuz halkının "Ana Dili Günü"nü tebrik etmiş ve dilin korunmasının önemine işaret ederek, "Ana dilimiz ne kadar yaşarsa halkımız da o kadar yaşar." ifadesini kullanmıştır (Euronews, 2020a). Ancak Vlah ülkedeki dil tartışmalarına ilişkin olarak 12 Aralık tarihinde verdiği bir başka röportajda ise "En doğrusu Romence'yi öğrenmek ve bu konuyla ilgili anlamsız polemik yapmamaktır." şeklinde bir beyanatta bulunarak, Gagavuzların geleceğini Moldova Cumhuriyeti içerisinde gördüğüne de işaret etmiştir. Vlah söz konusu röportajda devlet diline hakim olduğunu ve bunun da o dile saygısını gösterdiğini ifade ederek henüz bilmeyenlere de Romence'yi öğrenmeye başlamalarını tavsiye etmiştir. Vlah ayrıca yeni neslin devlet dilini öğrenmesi için gerekli şartların oluşturulmasının öneminden de bahsetmiş ve bu bağlamda Komrat'ta Romanya'nın da mali desteğiyle Romen lisesini genişletme çalışmalarının sürdürüldüğünü ve halk nezdinde devlet diline yoğun bir ilginin olduğunu da kaydetmiştir (Ava.md, 2020).

Ayrıca Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi, 2020 yılı içerisinde, 15 Kasım cumhurbaşkanlığı seçimleri çerçevesinde de ülkenin politik gündeminde önemli bir yer işgal etmiştir. Bölgede yaşayan Gagavuz Türk halkı özerklik statüsü ile ilgili sorunların çözülmesini beklerken, cumhurbaşkanı adayları seçimlerde belirleyici pozisyonda olan bölge halkının oylarını almaya çalışmışlardır. Mevcut Cumhurbaşkanı Dodon, Moldova'nın güneyinde yaşayan Gagavuz Türklerinin oylarını kazanmak için, Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi'nin haklarının işlerliği ile ilgili hazırlanan yasa tasarısının kabul edilmesi için

adımlar atma yönünde vaatlerde bulunmuştur (Chirciu ve Cura, 2020).

Covid-19 Salgını

2019 yılının Aralık ayında ÇHC'nin Wuhan şehrinde ortaya çıktığı iddia edilen Covid-19 salgınına ilişkin Moldova Cumhuriyeti'ndeki ilk vakanın varlığı 7 Mart 2020 tarihinde teyit edilmiştir. Virüs nedeniyle ilk ölüm de 18 Mart 2020 tarihinde kayıtlara geçmiştir (Statista, 2020). Cumhurbaşkanı Dodon ülkede enfeksiyonun ortaya çıkmasına derhal ve zamanında yanıt verildiğini ve 7 Mart'ta ilk vaka tespit edilir edilmez bir dizi kısıtlayıcı önlem alındığını ifade etmiştir. Dodon 13-14 Mart'ta okulların ve anaokullarının kapatıldığını, 15 Mart'ta ise, yani ilk vakadan bir hafta sonra, acil durum ilan edildiğini belirtmiştir. Ayrıca Dodon, bu salgının kimin gerçek bir dost olduğunu ve kimin her zaman muhtaç durumda Moldova'nın yanında yer alacağını gösterdiğini de ifade ederek, RF ve ÇHC'nin yardım talebine ilk yanıt veren ülkeler olduğunu dile getirmiştir (Metzel, 2020).

Dodon'un bu ifadelerine karşın büyük ölçüde AB'nin girişimleriyle ülkeye 29 Aralık tarihinde yardımlı solunuma ihtiyaç duyan şiddetli Covid-19 hastaları için 34 ventilatör ile 41 hasta monitörü teslim edilmiştir. Doğu Ortaklığı ülkelerindeki Covid-19 salgınıyla mücadele amaçlı AB "Sağlık İçin Dayanışma" girişimi kapsamında AB ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) mali ve teknik desteği sayesinde bu temel tıbbi ekipmanlar ülkeye ulaştırılmıştır. Söz konusu tıbbi ekipman yaklaşık 1 milyon avro değerinde olup, AB ve DSÖ'nün en büyük bağışlarından biri olduğu dile getirilmiştir (Delegation of the EU to the Republic of Moldova, 2020b).

Covid-19 nedeniyle 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla Moldova'da toplam 142.851 vaka tespit edilmiş ve 2.934 de ölüm gerçekleşmiştir. Salgın sürecinde Haziran ayında yükselmeye başlayan vaka ve ölüm sayılarının takiben, diğer ülkelerle de

benzerlik arz edecek şekilde, Eylül ve Ekim aylarında yeniden artışa geçtiği, Kasım ayında da yükselişini devam ettiren vaka sayılarının 10 Aralık tarihinde, ölü sayılarının ise 16 Aralık tarihinde zirve yaptığı görölmüştür. Takiben vaka ve ölü sayıları düşüşe geçse de yılın son günlerinden itibaren yeniden artış eğilimi içerisine girdiği gözlemlenmektedir (World Health Organization, 2020).

Dış Politika

2020 yılında Moldova'nın dış politik ilişkilerine en fazla etki eden faktörün yine RF ile AB'nin ülke üzerindeki mücadelesi olduğu söylenebilir. 2016 yılından Kasım 2020'deki seçimlere kadar ülkeyi RF yanlısı bir iktidar yönetse de, ülke üzerindeki etkisini yitirmek istemeyen AB'nin Moldova'ya yönelik faaliyetlerini sürdürdüğu görölmektedir. Bu çerçevede AB Ocak 2020'de, Moldova'nın Cahul ve Ungheni şehirlerini kapsayan "EU4Moldova: Odak Bölgeler" programını başlatmıştır. AB'nin, Cahul ve Ungheni şehirlerinde akıllı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için 23 milyon Euro yatırım yapması planlanmaktadır (European Council, 2020). Ayrıca AB, Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ortak finansmanıya satın alınan on iki modern dizel lokomotif 14 Temmuz tarihinde Moldova'ya teslim edilmiştir. Cumhurbaşkanı Igor Dodon, EBRD ve EİB'in Moldova'daki temsilcilerine ve AB Moldova Delegasyonu başkanına çeşitli projeler aracılığıyla stratejik sektörlerin finansmanına yönelik sağladıkları sürekli destek için şükranlarını ifade etmiştir (Delegation of the EU to the Republic of Moldova, 2020a).

Diğer taraftan Avrupa Komisyonu 30 Aralık tarihinde Moldova'daki polis sektöründe reformların uygulanmasına yardımcı olmak için 5 milyon Euro'luk bütçe desteği yardımının ödenmesini onaylamıştır. Bu AB programı, Moldova polis teşkilatının yapısının daha da modernleştirilmesi ve profesyonelleştirilmesi hususlarında destek sağlanması

amacını taşımaktadır. Söz konusu ödeme onayı Temmuz ayında sona eren Makro-Mali Yardım programının ikinci taksitinin (30 milyon Euro) ve Kasım ayındaki acil Makro-Mali Yardım programının ilk taksitinin (50 milyon Euro) ödenmesinin ardından gerçekleştirilmiştir (Delegation of the EU to the Republic of Moldova, 2020c).

İlave olarak AB ile Moldova Cumhuriyeti arasındaki siyasi temaslar da 2020 yılı içerisinde devam etmiştir. Bu çerçevede AB ile Moldova Cumhuriyeti arasında Haziran 2014'te imzalanan ve Temmuz 2016'dan beri tam olarak yürürlüğe giren Ortaklık Anlaşması çerçevesinde 2020 yılı içerisinde 19 Ekim 2020 tarihinde Ticaret ve Sürdürülebilir Kalkınma Hususunda AB-Moldova Cumhuriyeti Alt Komitesi'nin 5. Toplantısı, 20-21 Ekim 2020 tarihlerinde 7. AB-Moldova Cumhuriyeti Ticarete Konfigürasyon Ortaklık Antlaşması ve 25 Kasım 2020 tarihinde ise AB-Moldova Cumhuriyeti Ortaklık Antlaşması Gümrük Alt Komitesi'nin 6. Toplantısı gerçekleştirilmiştir (European Commission, 2020).

Diğer taraftan Moldova'nın bir diğer Avrupa-Atlantik yapı olan Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü (NATO) ile de temaslarını sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Bu çerçevede NATO Genel Sekreter Yardımcısı Mircea Geoană, NATO-Moldova ortaklığıyla ilgili görüşmelerde bulunmak üzere 10 Eylül Perşembe günü Moldova Cumhuriyeti Dışişleri ve Avrupa Entegrasyonu Bakanı Oleg Țulea ile bir araya gelmiştir. Genel Sekreter Yardımcısı, Moldova Cumhuriyeti'nin NATO için önemli bir ortak olduğunu söylemiştir. NATO'nun Moldova Cumhuriyeti'nin güçlü kurumlar ile iyi yönetim inşa etmesine yardım ettiğini ifade etmiş ve NATO'nun Moldova'ya verdiği desteğin Moldova'nın talebine dayandığını vurgulamıştır. Geoană, NATO'nun savunma ve güvenlik sektörü reformlarında önemli bir deneyime sahip olduğunu ve Moldova'nın güvenlik kurumlarını ve silahlı kuvvetlerini modernize etmek için bu uzmanlıktan yararlanabileceğini dile getirmiştir. NATO ve Moldova Cumhuriyeti'nin önümüzdeki iki yıl için yeni bir Bireysel

Ortaklık Eylem Planı'nı (IPAP) tartışmaktadığını da kaydetmiştir. Ayrıca Geoană, NATO müttefiklerinin ve ortaklarının Covid-19 salgınıyla mücadele için Moldova Cumhuriyeti'ne tonlarca tıbbi malzeme ve koruyucu ekipman da dahil olmak üzere sürekli destek sağladığını söylemiştir. Müttefiklerin, Moldova'nın NATO'nun Avrupa Atlantik Afet Müdahale Koordinasyon Merkezi'ne yardım talebine yanıt vererek, bu krizle bařa çıkmak için Moldova'yı desteklemeye kararlı olduklarını da vurgulamıştır (NATO, 2020).

2020 yılının başında Moldova-ABD ilişkilerine ise büyük ölçüde Moldova Demokratik Partisi (PDM) eski lideri dolayısıyla yaşanan bir krizin damga vurduğu söylenebilir. Ocak 2020'de ABD, PDM eski lideri Vladimir Plahotniuc'a (ve ailesine) "hukukun üstünlüğünü baltalayan ve Moldova'daki demokratik kurumların bağımsızlığını ciddi şekilde tehlikeye atan yolsuzluk eylemlerine" karıştıkları gerekçesiyle vize yasağı getirmiştir. ABD Dışışleri Bakanı Michael Pompeo, vize yasağının "ABD'nin yolsuzluğa tolerans göstermediğine dair güçlü bir sinyal gönderdiğini ve Moldova halkının yolsuzlukla mücadelesinde yanındadığını." söylemiştir. Mart 2020'de Moldova'daki ABD Büyükelçiliği, Plahotniuc'un vize yasağının uygulanmasından önce ABD'ye girdiğini ve onu sınır dışı etme işlemlerinin sürdüğünü doğrulamıştır. Daha sonraki raporlar, Plahotniuc'un ABD'den siyasi sığınma arayışında başarısız olduğunu da göstermiştir (Congressional Research Service, 2020). Diğer taraftan yılın sonun da ise batı taraftarı Sandu'nun seçimi dolayısıyla ABD'nin memnuniyetini belirten bir tebrik mesajının yayınlandığı görölmektedir. Seçimi takiben Kasım ayında ABD Büyükelçiliği Sandu'yu "Moldova'nın ilk kadın seğilmiş başkanı olarak tarihi başarisından dolayı" tebrik eden bir bildiri yayınlamıştır. Büyükelçilik, "ABD'nin Moldova'nın reform, güvenlik ve halk sağlığı çabalarını sağlam bir şekilde destekleyeceğini" belirtmiştir (Congressional Research Service, 2020).

Diğer taraftan batı taraftarı Sandu'nun seçimi kazanmasına en çok memnun olan ülkelerden biri ise hiç şüphesiz akraba ülke Romanya'dır. Romanya Cumhurbaşkanı Klaus Iohannis ve yeni seçilen Moldovalı mevkidaşı Maia Sandu, ilişkilerde yeni bir sayfa açma sözü vermişlerdir. Iohannis, RF destekli Cumhurbaşkanı Igor Dodon'a karşı elde ettiği seçim zaferinin ardından eski Dünya Bankası ekonomistinin göreve başlamasından birkaç gün sonra, 29 Aralık'ta Kişinev'de Sandu'yu ziyaret etmiştir. Iohannis, ziyaretinin sembolik olduğunu, ülkenin ekonomik kriz ve korona virüs pandemisinden muzdarip olduğu bir dönemde yeni cumhurbaşkanını ve batı yanlısı gündemini desteklemek anlamına geldiğini belirtmiştir. Sandu ise ziyareti ülkenin iç ve dış politikalarında "Romanya ile stratejik bir ortaklığın geliştirilmesi" de dahil olmak üzere yeni bir başlangıç olarak nitelendiğini ifade etmiştir (RFERL, 2020).

Genel olarak dış politika sahasına bakıldığında, AB ile ortaklık anlaşması imzalanmasının ülkenin gelişimi üzerinde gözle görülür olumlu bir etki yaratmadığı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan siyasi konjonktürde Moldova ekonomisinin RF ve Avrasya Ekonomik Birliği istikametine yönelmesi de muhtemel gözükmemektedir. Romanya ile ilişkilerde ise iki devletin siyasi birlikteliği gerçekleşmemiş olup, böyle bir birleşme orta vadede de olanaklı görünmemektedir. İktidarda Dodon'un bulunduğu dönemde de Moldova ve Romanya ekonomileri arasındaki entegrasyon sürmüştür. Bükreş ile Tiraspol arasındaki diyalog yolları da açık kalmaya devam etmiştir. Bunun en önemli nedeni Romen yatırımcıların bölgeye olan ilgisidir. Romanya ile entegrasyon yanlılarının elini kuvvetlendiren diğer hususlar da Moldova'daki nüfusun azalması ile ülke pazarının küçüklüğüdür. Tüm bunlar Moldova-Romanya yakınlaşmasının kuvvetlenmesine olanak sağlayan gelişmeler olarak nitelendirilmektedir (Ermakov, 2020).

Ekonomik Durum

Moldova Cumhuriyeti hükümeti 2019 yılının Kasım ayında 2020 yılı devlet (merkezi hükümet) bütçesi kanun tasarısını onaylamıştır. Söz konusu bütçe tasarısı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) % 3,3'ü oranında bir açık içermekte olup, söz konusu açık 2019'a göre üçte bir oranında bir artışa tekabül etmektedir. Bahsi geçen bütçe tasarısının 44,1 milyar Moldova Leusu (MDL) gelir ve 51,5 milyar MDL gider içermesi nedeniyle bütçe açığının 7 milyar MDL'yi aşması öngörülmüştür. Yine kamu borcunun da bu yılın sonunda GSYİH'nın %28,1'inden gelecek yılın sonunda GSYİH'nın %29,6'sına yükselmesi öngörülmüştür. Ayrıca tasarıda %3,8'lik ekonomik büyüme, %5,7'lik ortalama yıllık enflasyon, %9'luk ihracat artışı ile %7,1'lik ithalat artışı gerçekleşeceği tahmin edilmiştir (Ernst, 2019).

Diğer taraftan Dünya Bankası 7 Ekim Çarşamba günü yaptığı açıklamada, Haziran ayında yaptığı %3,1'lik daralma tahminini aşağı yönde revize ederek, Moldova'nın ekonomik çıktısının 2020'de, Covid-19 salgını nedeniyle, %5,2 oranında azalmasını beklediğini duyurmuştur. Ayrıca banka, Avrupa ve Orta Asya Ekonomik Güncellemesi Sonbahar 2020 Raporu'nda, 2021 yılı için Moldova'nın GSYİH'nın Haziran ayında öngörülenden (%4) daha düşük bir oranında (%3,5) büyümesinin beklediğini ilan etmiştir. Banka, Covid-19'un, 2020'de beklenen önemli bir durgunluk ile birlikte, Moldova ekonomisinin görünümünü büyük ölçüde bozduğunu söylemiştir. Aynı zamanda, AB'deki zayıf ekonomik büyümenin, ekonomik kapanmanın etkileriyle de birleşince, 2020'de Moldova'nın GSYİH'sında önemli bir ekonomik daralmaya yol açmasının beklediğini de ifade etmiştir (Banila, 2020). Görüldüğü üzere Moldova hükümetinin ülkenin 2020 yılı ekonomik görünümüne ilişkin olarak yaptığı, ve zaten olumsuz olan, tahminlerin Covid-19 salgını dolayısıyla daha da kötüleşeceğini öngörmek mümkündür.

12 Ağustos 2020 tarihinde Moldova'ya ilişkin olarak yayınlanan Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporu'nda, tüm paydaşların ortak çabası ve eylemini gerektiren bir dizi çok

karmaşık zorlukla mücadele etmeye devam etmesine rağmen Moldova Cumhuriyeti'nin son on yılda insani gelişme açısından olumlu yönde bir ilerleme kaydettiği ifade edilmiştir. Bu zorluklar arasında göç (hem iç hem de dış göç) ve buna bağlı olarak beyin göçünün de yer aldığı belirtilmiş, ilaveten nüfusun azalmasına ek olarak demografik yapının kötüleşmesi hususlarına da dikkat çekilmiştir. Ayrıca Moldova'nın gelişiminin, özellikle ülke geneline yayılan kentsel yerleşimlerin yanı sıra yüksek kentleşme oranları ve başkentin büyümesi bağlamında risk altında olduğuna da işaret edilmiştir. Artan kirliliğe ilave olarak çevrenin sürekli olarak bozulması da genel olarak zorlu duruma olumsuz etki eden faktörler olarak sıralanmıştır (United Nations Development Programme, 2020).

Sonuç:

SSCB'nin dağılmasının ardından 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Moldova Cumhuriyeti'nde, bu tarihten itibaren ortaya çıkan ve artık kronikleşen problemlerin 2020 yılında da çözümsüz kaldığı görülmektedir. Bu noktada büyük ölçüde tarihsel süreçte şekillenen ülkedeki toplumsal bölünmenin iç siyaseti istikrarsızlaştırmaya ve ülkedeki ayrılıkçılık problemini de beslemeye devam ettiği değerlendirilmektedir. Bu sebeple özellikle iç siyasetin bu durumun bir yansıması olarak Avrupa ile RF arasında savrulma yaşadığı gözlemlenmektedir.

Bu noktada Kasım ayı içerisinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Rus taraftarı Igor Dodon'a karşı batı yönelimli Maia Sandu'nun kazanmasının 2020 yılında ülkede yaşanan en önemli değişimlerden biri olduğu söylenebilir. Sandu gerek koltuğu devralmadan gerekse devraldıktan sonra yaptığı açıklamalarla ülkenin bundan sonraki yönünün batı olacağını açık bir şekilde ifade etmiştir. Ancak ülkenin parlamenter bir yönetime sahip olması ve mevcut parlamentonun Rus taraftarı bir görünüm arz etmesi dolayısıyla, mevcut şartlarda Sandu'nun batı taraftarı politikalarını uygulaması çok da mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle Sandu seçildiği ilk

andan itibaren parlamento seçimlerinin de yenilenmesi çağrısında bulunarak, bu sıkıntılı duruma işaret etmiştir. Bu nedenle 2021 yılında iç siyasete ilişkin en önemli gündem maddelerinden birinin ülkedeki parlamento seçimlerinin yenilenmesi hususu olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan artık kronik bir hale gelen Transdinyester sorununun çözümüne yönelik 2020 yılında da herhangi bir ilerleme kaydedilmediği görülmektedir. Bu hususta Demokrat Parti lideri Pavel Filip'in Temmuz ayında İstanbul Deklarasyonu uyarınca RF Barışı Koruma Gücü'nün bölgeden çekilmesi gerektiği yönündeki çağrısına RF'nin Moldova Büyükelçisi Oleg Vasnetsov bölgedeki vatandaşların isteğinin aksine Rus Barışı Koruma Gücü'nü Moldova'dan çıkarma girişimlerinin başarı şansı olmadığını belirterek Moldova'daki 200.000'den fazla Rus vatandaşının Moskova tarafından hiçbir koşulda terk edilmeyeceği şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmasına takiben Sandu 30 Kasım tarihinde yaptığı bir açıklamada RF'ye Transdinyester'deki askerlerini geri çekmesi çağrısında bulunsa da, bu çağrı da RF tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bu nedenle "kronik" Transdinyester sorununun da yakın bir gelecekte çözümlenmesi çok da olası gözükmemektedir.

Ayrıca Aralık ayında ÇHC'de ortaya çıkan ve takiben tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgınına ilişkin ilk vaka 7 Mart tarihinde Moldova Cumhuriyeti'nde görülmüştür. 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla Covid-19 kaynaklı ülkedeki toplam vaka sayısı 142.851, ölü sayısı ise 2.934'tür. Dünyanın tamamı gibi Moldova da bu salgına hazırlıksız yakalanmıştır. Ancak Avrupa'nın en yoksul ülkesi olarak kabul edilen ve bu nedenle de ekonomik olanakları son derece sınırlı olan Moldova Covid-19 ile mücadele için RF ve ÇHC gibi ülkelerin yanı sıra özellikle AB'den önemli bir destek görmüştür. Ancak Covid-19 salgını zaten zor durumda olan ülke ekonomisini daha da olumsuz bir şekilde etkilemiş ve Dünya Bankası 7 Ekim'de yaptığı bir

açıklamada, Haziran'daki %4'lük büyüme tahminini %3,5 olarak revize ettiğini duyurmuş ve Covid-19'un neden olduğu durgunluğun Moldova ekonomisinin görünümünü büyük ölçüde bozduğunu söylemiştir. Aynı zamanda, AB'deki zayıf ekonomik büyüme tahminlerinin, ekonomik kapanmanın etkileriyle de birleşince, ülke ekonomisinde gelecek dönemleri de etkilemesi muhtemel, önemli bir daralmaya neden olmasının da beklendiği ifade olunmuştur.

Kaynakça

- Aktan, S. (2020). "Moldovalılar ülkenin diline Romence denmesini istemiyor: Peki meselenin perde arkasında ne var?", <https://tr.euronews.com/2020/02/01/moldovalilar-ulkenin-diline-romence-denmesini-istemiyor-peki-meselenin-perde-arkas-nda-ne> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Ava.md (2020). "İrina Vlah: Ya Uchu rumınskiy Yazık i Dumayu. Chto Slishkom Mnogo Bessmıslennoy Polemiki Vokrug Etogo Voprosa", <https://ava.md/2020/12/12/irina-vlah-ya-uchu-rumynskiy-yazyk-i-dumayu/> (Erişim Tarihi: 12.12.2020).
- Banila, N. (2020). "World Bank sees Moldova's economy shrinking 5.2% in 2020 due to COVID-19", <https://seenews.com/news/world-bank-sees-moldovas-economy-shrinking-52-in-2020-due-to-covid-19-716393> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- BBC (2020). "Moldova's new president calls for Russian troops to withdraw from territory", <https://www.bbc.com/news/world-europe-55135213> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Chirciu, D. (2020). "Moldova'da Maia Sandu, cumhurbaşkanlığı seçiminin resmen galibi", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/moldovada-maia-sandu-cumhurbaskanligi-seciminin-resmen-galibi/2050894> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).

- Cura A. ve Chirciu, D. (2020). “Moldova’da anayasa krizi”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/moldova-da-anayasa-krizi-/1504255> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Chirciu, D.i ve Cura, A. (2020). “Moldova cumhurbaşkanı seçimine gidiyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/moldova-cumhurbaskani-secimine-gidiyor-/2025811> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Congressional Research Service (2020). “Moldova: An Overview”, <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10894.pdf> (Erişim Tarihi: 01.01.2020).
- Delegation of the EU to the Republic of Moldova (2020a). “European partners help Moldova acquire new locomotives”, https://eeas.europa.eu/delegations/moldova/82963/european-partners-help-moldova-acquire-new-locomotives_en (Erişim Tarihi: 01.01.2020).
- Delegation of the EU to the Republic of Moldova (2020b). “Ventilators and Monitors for Patients in the Fight Against COVID-19 - One of the Largest Donations from the European Union and WHO”, https://eeas.europa.eu/delegations/moldova/91078/ventilators-and-monitors-patients-fight-against-covid-19-one-largest-donations-european-union_en (Erişim Tarihi: 01.01.2020).
- Delegation of the EU to the Republic of Moldova (2020c). “Moldova: EU approves €5 million in support of police sector reform”, https://eeas.europa.eu/delegations/moldova/91075/moldova-eu-approves-%E2%82%AC5-million-support-police-sector-reform_en (Erişim Tarihi: 01.01.2020).
- Ermakov, A. (2020). “Moldova v 2021 godu”, <https://russiancouncil.ru/postsoviet2020-moldova> (Erişim Tarihi: 30.12.2020).
- Euractive (2020). “Thousands in Moldova call for government’s resignation”, <https://www.euractiv.com/section/europe->

- s-east/news/thousands-in-moldova-call-for-governments-resignation/ (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Euronews (2020a). “Gagauz Özerk Yeri Başkanı Vlah şiiir okuduğu video paylaşarak 'ana dil gününü' kutladı”, <https://tr.euronews.com/2020/04/27/gagauz-ozerk-yeri-baskan-vlah-siir-okudugu-video-paylasarak-ana-dil-gununu-kutlad> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Euronews (2020b). “Moldova'da cumhurbaşkanlığı seçimlerini AB yanlısı Maia Sandu kazandı”, <https://tr.euronews.com/2020/11/16/moldova-da-ab-yanli-s-maia-sandu-cumhurbaskanl-g-secimlerinin-ikinci-turunu-onde-goturuyor> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- European Commission (2020). “Countries and regions: Moldova”, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/moldova/> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- European Council (2020). “Facts and Figures About EU-Moldova Relations” <https://www.consilium.europa.eu/media/44401/685-annex-5-e-moldova-factsheet.pdf> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Ernst, I. (2019). “Moldova builds 2020 budget on heavy public borrowing”, <https://www.intellinews.com/moldova-builds-2020-budget-on-heavy-public-borrowing-172507/> (31.12.2020).
- Habertürk (2020). “Moldova Anayasa Mahkemesi Rusya ile yapılan kredi anlaşmasını anayasaya aykırı buldu”, <https://www.haberturk.com/moldova-anayasa-mahkemesi-rusya-ile-yapilan-kredi-anlasmasini-anayasaya-aykiri-buldu-2671743> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- IntelliNews (2020). “Moldova's Socialist government survives no-confidence vote”, <https://www.intellinews.com/moldova-s-socialist-government-survives-no-confidence-vote-187887/> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).

- Kommersant (2020). “Moldaviya Ostavlyayet Jelat Luchshego: Kak Respublika Pogruzilas v Noviy Politicheskiiy Krizis”, https://www.kommersant.ru/doc/4627494?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com (Erişim Tarihi: 24.12.2020).
- Metzel, M. (2020). “Russia, China were first to meet Moldova’s request to tackle coronavirus - Dodon”, <https://tass.com/world/1153281> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Moldpres (2020). “Moldovan president appoints Aureliu Ciocoi as acting prime minister”, <https://www.moldpres.md/en/news/2020/12/31/20010401> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- NATO (2020). “Deputy Secretary General Mircea Geoană welcomes the Foreign Minister of the Republic of Moldova at NATO Headquarters”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_177876.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Necsutu, M. (2020). “Russia Rules Out ‘Magical’ Withdrawal From Moldova Region”, <https://balkaninsight.com/2020/07/10/russia-rules-out-magical-withdrawal-from-moldova-region/> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- QHA (2020). “Yeni Moldova Cumhurbaşkanı vatandaşlara sokaklara çıkma çağrısı”, <https://qha.com.tr/haberler/yeni-moldova-cumhurbaskaninidan-vatandaslara-sokaklara-cikma-cagrisi/282618/> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- RFERL (2020). “Romania, Moldova’s New President Vow Fresh Start After Pro-Russia Leader’s Exit”, <https://www.rferl.org/a/31025937.html> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Sözcü (2020). “Moldova Başbakanı istifa kararı aldı”, <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/moldova-basbakani-istifa-karari-aldi-6181277/> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).

- Statista (2020). “Number of new coronavirus (COVID-19) cases in the Republic of Moldova as of December 22, 2020, by day of report”, <https://www.statista.com/statistics/1127193/republic-of-moldova-covid-19-cases-by-day/> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Tass (2020a). “KS Moldavii Povtorno Otkazalsya Priostonovit Prinyatıy Palamentom Zakon o Russkom Yazıke”, https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/10327029?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com (Erişim Tarihi: 22.12.2020).
- Tass (2020b). “kurs na evropu. Chto mı znaem o pervoy jenschine na postu prezidenta moldavi maye sandu”, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/9988739> (Erişim Tarihi: 13.10.2020).
- TRT Avaz (2020). “Yeni Moldova Cumhurbaşkanı Maia Sandu görevine başladı”, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/yeni-moldova-cumhurbaskani-maia-sandu-gorevine-basladi/5fe4aefd01a30a66f8eac956> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- Tüysüzoğlu, G. (2020). “Moldova yönünü Batı'ya mı çevirdi?”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/moldova-yonunu-batiya-mi-cevirdi/2052847> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- United Nations Development Programme (2020). “National Human Development Report 2020: Moldova”, <http://hdr.undp.org/en/content/national-human-development-report-2020-moldova> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- World Health Organization (2020). “Republic of Moldova,” <https://covid19.who.int/region/euro/country/md> (Erişim Tarihi: 31.12.2020).
- Yeniçağ (2020). “Moldova'da hükümet sorunu çözüldü”, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/moldovada-hukumet-sorunu-cozuldu-238194h.htm> (Erişim Tarihi: 01.01.2020).